

שנת התשס"ט

הישיבה השלוש מאות וחמש (שה)

ביום י"ב במרחשוון התשס"ט (10 בנובמבר 2008) בשעה 13:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, שולמית אליצור, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), אהרן דותן, אבי הורביץ, שמעון זנדבנק, אפרים חזן, אברהם טל, דוד טלשיר, אברהם יבין, יוסף יהלום, חיים כהן, אהרן ממז, יוסף עופר, שמא יהודה פרידמן, אלישע קימרון, מנחם קיסטר, אורה שורצולד;

החברים-היועצים יוחנן ברויאר, גיל הראבן, חיים סבתו, שמואל פסברג, עפרה תירוש-בקר;

המנהלת הכללית טלי בן-יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש; עובדי המזכירות המדעית נטלי אקון, קרן דובנוב, צביה זמירי, מלכה זמלי, דורון יעקב, תמר כץ, רחל סליג; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון;

אורחים: חברי הוועדה למונחי זואולוגיה חנן דימנטמן, יהודה ורנר; חבר הוועדה למונחי תחבורה פינחס בן-שאול; יו"ר הוועדה למונחי טכנולוגיית המידע אמנון שפירא; בני משפחת אירמאי.

- סדר היום:**
- א. דברי הערכה לפרופ' שרגא אירמאי ז"ל
 - ב. הודעה על הרכבי ועדות הקבע
 - ג. הודעה על תקציב האקדמיה ועל ספר העומד להתפרסם
 - ד. מונחים אחדים בספרות
 - ה. מונחים שונים (שְׁקוּם תְּשִׁיּוֹת; זָתָר; תּוֹבְנָה)
 - ו. מונחי תחבורה יבשתית (השלמות)
 - ז. מונחי זואולוגיה

א. דברי הערכה לפרופ' שרגא אירמאי ז"ל

מ' בר-אשר: חלקה הראשון של הישיבה ייוחד לזכר חברנו החשוב פרופ' שרגא אירמאי, שהלך לעולמו בקיץ האחרון והוא בן 96 שנה חסר יום אחר. מי שעוקב אחרי זיכרונות

האקדמיה, יבחין בעובדה שעד שחלה לא החסיר אירמאי ישיבת מליאה, וגם לאחר שחלה המשיך להתעניין בנעשה. אני מודה לגב' רינה אירמאי, לבנים רוני ואמנון ולכל מוקיריו שמכבדים אותנו היום בנוכחותם.

דברים לזכרו יעלו ארבעה – שני חברי אקדמיה ושניים מעמיתיו שליוו אותו שנים רבות. ראשון המדברים יהיה חברנו עוזי אורנן, שעבד עם אירמאי גם בלשכת חיפה.

ע' אורנן: שרגא אירמאי היה בן שנים עשרה בהגיעו ארצה ב־1924, ומיד החל ללמוד בגימנסיה הרצלייה. מסורת גדוד מגני השפה הייתה חיה ופעילה בשנים ההן, ושרגא הצעיר נשבה באהבתו לשפה העברית. לשם לימודיו הגבוהים בחר בתחום ההנדסה, אבל עיסוקיו בתחום המדעי שבחר בו לא מנעו ממנו להקדיש שעות ארוכות וימים רבים לעבודה בתחומי העברית. בכך היה שונה מרבים מאתנו, שהעברית היא לא רק מושא אהבתם ולא רק תחביב להם, אלא גם תחום עיסוקם המדעי או המקצועי. לא רק בזה היה שרגא יחיד במינו. גם בקרב חבריו אוהבי העברית מאנשי מדעי הטבע לא זכור אדם שהגיע למידת התמסרות כל כך מלאה לעברית.

עבודת ועד הלשון והאקדמיה מכוונת בעיקרה לקביעת מילים שמורגש בהן צורך, במיוחד מונחים מקצועיים הנובעים מן המושגים החדשים הנוצרים והולכים ללא הרף עם התפתחות המדע והעשייה המדעית. חייב אני להזכיר, תוך התנצלות, כי בישיבת המליאה הקודמת טענתי שבימינו – שלא כבתקופה הראשונה של תחיית הלשון – כל דובר עברית הוא בגדר יוצר מילים ומחדש מונחים. לנוכח השינוי במעמדם וביכולתם של צרכני העברית, ספק אם עבודת חידוש המילים צריכה לתפוס מקום כל כך מרכזי בעבודתנו. אבל שרגא לא עסק במילים בשימוש כללי, שבוודאי כל דובר עברית משכיל, אפילו אינו חבר האקדמיה, יכול לחדש. הרי עדים אנו לחידושים מופלאים שחודשו מחוץ לכותלי בניין זה. שרגא עסק בקביעת מונחים למושגים מדעיים, ואלה מצריכים דיוק והבחנה דקה. עשרות שנים הוא ריכז את עבודת המונחים המדעיים במקצועותיהם השונים. המונחים האלה בערו בעצמותיו. כולנו זוכרים איך בכל עת שנשמעה בישיבת המליאה הצעה למונח חדש, היה שרגא פוסק בעל פה, על פי זיכרונו המופלא, אם הצעה זו כבר נקבעה למושג אחר או למושג קרוב לנידון, ומעיר שיש להבחין בינו ובין מה שנידון עתה. בלשכת הוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה בטכניון, שהוקמה בעידוד האקדמיה והטכניון, ריכז שרגא ספרות עשירה של מילונים מקצועיים. הספרייה הזאת הייתה מאורגנת ומסודרת להפליא, ושמועה רעה הגיעה לאוזניי שהיא פוצלה ועדיין לא ברור מה ייעשה בה, היכן תמוקם ואיך תהיה הגישה אליה.

שרגא השקיע כוחות רבים וזמן לאין שיעור בכתיבת מילון שלם לכל תחומי המדע. במילון שכתב יש גם הסבר לכל ערך וערך. זה אפוא מילון עברי לכל דבר, אלא שערכיו כולם מתחומי המדע. לפי הנאמר לי, המילון כולל כמאתיים וחמישים אלף ערכים, והודות לבנו אמנון הוא כבר ערוך בקובצי מחשב. שרגא עמד על כך שהמילון לא יפוצל למקצועות שונים או לתחומי מדע שונים, אלא יצא כולו כספר אחד שלם ומקיף. לא היה כאן רק רצון לקיים את תחושת השלמות של המפעל הזה, אלא טיבם של מונחים מדעיים וטכנולוגיים שהם משמשים בתחומים אחדים, וראוי שהמעין יוכל ללמוד משימושו של אותו המונח בתחומי מדע מגוונים. מילון כזה, אם יועמד לרשות

ציבור העוסקים במדעים השימושיים והטכנולוגיים, ובהם מהנדסים, מורים למקצועות השונים וסטודנטים המכשירים עצמם לתפקידים מדעיים וטכנולוגיים – חזקה שיפיץ את דבר העברית ביד רמה. כאן נעוץ ההבדל בין מילון מקצועי המכיל רק רשימות של מילים עבריות כנגד מקבילותיהן הלועזיות ונועד בעיקרו ליודעי דבר, כמו המילונים המקצועיים של האקדמיה, ובין מילון שהמעין בו לומד ממנו בהסבר עברי קל להבנה מה פשר המונחים ומה משמעותם.

הרשוני להביע שתי משאלות, ולוואי שתהיה להן אוזן כרויה:

הספרייה העשירה שהקים אירמאי בטכניון ראוי שתועמד לזכרו שלמה ומלאה במקום מרכזי כדי שתשרת כראוי את העוסקים במדעים השימושיים והטכנולוגיים; משאלתי השנייה היא שייגאל המילון המדעי העשיר ממצב של כתב יד מוכן לרפוס, ויהיה לספר שניתן להפוך בו.

לסיום דבריי אשמיע דברי ניחומים לבני המשפחה: אביכם הציב לו יד בחייו, והוא ייזכר אל־עד־אין־דור בחיי העברית אהובתו.

מ' בר־אשר: תודה רבה לאד' אורנן. שני ידבר מר אמנון שפירא ממכון התקנים.

א' שפירא: כבוד הנשיא, משפחת אירמאי היקרה, חברי האקדמיה, אורחים נכבדים, תקצר היריעה ויכלו המילים כשאנו באים לזכור ולהעלות בפניכם את כל מרחבי פועלו, כישוריו והישגיו של פרופ' אירמאי. משום כך אתרכז במעורבותו העמוקה בפעילות הוועדה למונחי טכנולוגיית המידע הפועלת במכון התקנים ובתרומתו העצומה לה. זכיתי והיה לי לכבוד לשרת בוועדה זו עם אירמאי תקופה ארוכה ביותר, למעלה מעשרים שנה. שרגא אירמאי היה נציג האקדמיה ללשון העברית בוועדה. במשך שנים ארוכות נהג להגיע לכל הישיבות, ומשהתדרדרה בריאותו המשיך להיות פעיל ומעורב בעבודתה כחבר מכותב. נוסף על פעילותו בוועדה היה אירמאי מעורב עמוקות בפעילות הענפה של אגף התקינה במכון התקנים – אם כחבר בוועדות שונות ואם כיועץ לעורכי התקנים בכל הקשור למינוח עברי ולניסוח מדויק. במשך שנים היה כמעט הכתובת היחידה לכל פנייה בנושא זה. במכון התקנים הטביעה פעילותו את חותמה על כל דרכי ההתבטאות והניסוח הטכניים, ולמעשה קשה לתאר היום מסמך טכני של המכון שאינו מתבסס על מפעל המינוח האדיר הזה.

המילה המבטאת בעיניי אולי יותר מכול את אישיותו היא סערה; לאו דווקא סערת רגשות או סערה שביחסים בין־אישיים, אלא אותה סערה אינטלקטואלית שהיה מחולל בכל מקום שהגיע אליו, בהציבו לפני שומעיו אתגרי חשיבה מורכבים מתוך בקיאות מופלגת באיך־ספור תחומי מדע וטכנולוגיה, עושר רעיוני ויצירתי וידיעה רחבה ועמוקה של העברית, שהותירו אותנו שוב ושוב פעורי פה. קשה היה להאמין שאדם אחד יכול להגיע לשליטה כזאת בתחומים רבים ומגוונים כל כך. ומתוך הסערה צומח הסיעור, סיעור המוחות, המאמץ הקבוצתי של הוועדה כולה להתמודד עם הבעייתיות שמעורר מונח זה או אחר, עם הצורך לוותר לפעמים על מילה רצויה משום שהיא כבר תפוסה לטובת מונח אחר, עם האילוץ שנוצר במצבים כאלה ומחייב את החברים לאמץ תבונה להבחין ולזהות את ההבדלים בין המשמעויות השונות של מונח ועם הצורך להביא לידי

ביטוי את משאבי היצירתיות שלהם כדי להציע פתרונות שיהיו גם קבילים מבחינה מונחית ולשונית וגם קליטים במידה שתבטיח את השימוש בהם.

מהי אפוא המשמעות של כל אלה? מהם הדברים שאנו לוקחים אתנו להמשך הדרך? ובמילים אחרות, מהי המורשת ששרגא אירמאי ציווה לנו, לעוסקים במינוח בכלל ולעוסקים במינוח טכנולוגי בפרט?

אנסה להציע שלושה עקרונות שאנחנו משתדלים ליישם:

א. ייחודיות המינוח. יש לחתור בעקיבות ובנחישות לתרגום יחיד של מונח לועזי למונח עברי. זהו אחד העקרונות המובילים שהנחו את עבודתנו המשותפת. הדברים היו קלים יחסית כל עוד עסקנו במונחי מתמטיקה, ונעשו קשים יותר ויותר ככל שהפעילות שלנו התרחבה והקיפה תחומים נוספים. העושר הסמנטי של שפת המקור לא מאפשר תמיד לקיים את העיקרון הזה, וכך מצאנו עצמנו חייבים לסטות ממנו. אף על פי כן אנחנו מקבלים עלינו את המחויבות למנוע את הקמתו מחדש של מגדל בבל, ולוודא שבכל מקרה שבו משתמשים במונח בענפים שונים באותה משמעות, ייעשה שימוש בדיוק באותה המילה. במאמר מוסגר אציין שעיקרון זה מחייב אותנו גם לקבוע מיהו "בעל הבית של המונח", כלומר מהו התחום המוביל, ולקבוע שההכרעה בתחום המוביל היא הקובעת לכל שאר התחומים.

ב. יהודי דבר עברית. אנחנו כולנו שגרירי השפה העברית. אירמאי עשה זאת בעקיבות ובנמרצות שאין דוגמתן. הוא הקפיד להשתמש בעברית, ובעברית בלבד, בכל מסגרת שבה דיבר, והיה הראשון להשתמש במונחים שאושרו. כל אחד מאתנו מכיר זאת ודאי מניסיונו האישי; קשה לעתים קרובות להתנתק מהמינוח הלועזי שהפך חלק מלשון הדיבור שלנו ולהחליף אותו במינוח עברי שמחייב הסבר ותרגום. אולם חייבים אנו לקבל עלינו את המשימה הזאת מתוך הבנה שזו הדרך הנאותה לקדם ולהחדיר את המינוח החדש. ובעניין זה כולנו חייבים לשאת בנטל.

ג. קביעות האקדמיה. פרופ' אירמאי התייחס בכבוד רב להחלטות שיצאו מן הבית הזה. הוא ראה עצמו נציג האקדמיה, וקיבל עליו – וכן גם הטיפף לכול – את עול המשמעת המתחייבת מתפקידו זה. הביטוי "יש קביעה" היה משפט המפתח בכל ויכוח שהתפתח על משמעותו ותרגומו של מונח זה או אחר. כך מצאנו את עצמנו מאמצים את מונחנו להבחין בין השימושים השונים של מונחים זהים, ולעתים קרובות מאמצים מונחים שנקבעו בענפים אחרים; ואם להודות על האמת – לא תמיד ברצון.

אירמאי השאיר אחריו מפעל אדירים, מילון טכנולוגי מדעי המקיף 300,000 מונחים על הגדרותיהם ופירושיהם, ועד עצם היום הזה לא נמצא לו גואל ומושיע שיפתח את ידו ויקציב את הסכומים הדרושים להוצאתו לאור. כולנו מתפללים שהאוצר הנדיר הזה לא ירד לטמיון וכי יימצא מי שיראה בזה משימה לאומית עליונה ויוציא את המילון לאור. פרופ' אירמאי הלך לעולמו שבע ימים ופעלים, ואנו רואים במורשתו עמוד אש שאורו מאיר לנו את דרכנו לימים יבואו. יהי זכרו ברוך.

מ' בר־אשר: נשמע כעת את דברי האד' עופר. האד' עופר שימש מזכיר מדעי באחת התקופות הקשות בתולדות האקדמיה, עת חלו הגב' שושנה בהט ומר יגאל ינאי, ואירמאי סייע לו בקליטתו באקדמיה.

י' עופר: האד' בר-אשר, חברי האקדמיה, משפחת אירמאי. פרופ' שרגא אירמאי ז"ל פעל עשרות שנים באקדמיה ללשון העברית ובשלוחותיה. כיוון שכבר קדמוני שני דוברים שהכירוהו שנים רבות לפני, אייחד את דבריי לרושם שעשו עליי פגישותיי עמו.

זמן לא רב אחרי שהגעתי לאקדמיה ונתמנתי למזכיר מדעי, פנה אליי אירמאי וביקש את עזרתי. נרעשתי ונפחדתי מכך שהוא זקוק לעזרתו של מזכיר מדעי טירון. הוא הסביר לי כי כמה מוועדות האקדמיה הפועלות מטעם הלשכה הטכנולוגית בחיפה סיימו את עבודתן, אך פרי עמלן אינו זוכה לראות אור ולהגיע למי שזקוק למונחים החדשים מפני שפעולתו של ועד המינוח בירושלים משותקת זה זמן רב. הייתה זו תקופה של חילופי משמרות במזכירות המדעית: המזכירים המדעיים הוותיקים חלו, וטרם קם דור חדש ומומחה. כינסתי אפוא כמה ישיבות של ועד המינוח כדי לדון בחומר שהצטבר עד שהגיע מזכיר מדעי חדש ונטל עליו את המשימה.

באותה העת התייער במזכירות המדעית לקה בחסר. המחשבים המשוכללים לא היו בשימוש רחב ולא היו נגישים בכל עת לעובדי המזכירות המדעית. הנתונים שנצרכו לדיון היו טמונים במעמקי קלסרים ישנים, ובעיקר בזיכרונם של המזכירים המדעיים. זה זוכר שמונח מסוים אושר או לא אושר בוועד המינוח, וזו זוכרת שהחלטה עקרונית מסוימת התקבלה בוועדת הדקדוק לפני שנים ומן הדין שתגבר על ההחלטה במינוח. על הרקע הזה הופיע פרופ' אירמאי ובידיו רשימות לדיון; בתחילה רשימות בכתב ידו הצפוף, ומאוחר יותר רשימות שהודפסו. תמיד בא מצויד בנתונים, בטיעונים וברוח קרב – ללחום את מלחמתן של ועדות חיפה. על מונח פלוני טען שכבר אושר לפני שנים במליאת האקדמיה; כנגד מונח אחר טען שאנשי המקצוע לא יקבלו אותו בשום אופן; ובמקרה שכל זה לא הועיל – שלף את "נשק יום הדין" שלו, הלוא היא הרשימה הענקית של מונחי אונסק"ו, שלטענתו זכתה לאישור במליאת האקדמיה, ולא הודו לו חבריו בכך. התרשמתי בעיקר מן ההתמדה ומרוח הקרב של אירמאי. מעולם לא נפלה רוחו, הוא לא ויתר ולא הרים ידיים. מעולם לא היסס לבוא במיוחד מחיפה בנסיעה ארוכה ומתישה כדי להילחם על דעתו ועל ההחלטות שנתקבלו בחיפה. וגם כאשר נתקל בהתנגדות, לעתים בוטה, מצד חברים צעירים ממנו בהרכב – המשיך בדרכו בלהט ובשכנוע הפנימי האופייני לו.

ולא רק למינוח של ועדות חיפה דאג. הוא בדק בדקדקנות את זיכרונות הדברים של ועדת הדקדוק ושל כל ועדות המינוח המקצועיות, ותמיד הייתה לו רשימה ארוכה של הערות: חריגה מקביעות קודמות של האקדמיה, אי-התאמה בין מונחים שונים וכדומה. לא פעם הוזמן לבוא לירושלים כדי לברר את השגותיו על ועדות אחרות, וגם כאשר לא יכול לנסוע לירושלים – ביקש וקיבל את זיכרונות הדברים ברואר והעיר את הערותיו. בסופו של דבר השיג פרופ' אירמאי את מבוקשו. גם אם התלהט הוויכוח על שלושה או ארבעה מונחים, וידו הייתה בהם על התחתונה, תמיד הורמו האצבעות בסופו של דבר ואישרו את המילון בן חמש מאות או אלף או שלושת אלפים המונחים מלשכת חיפה. רשימה אחת זכורה לי במיוחד, ומצאתי אותה מחדש בתיקי ועד המינוח. בהודעת הסיכום של מונחי הכימיה האורגנית, בנספח ד שעניינו "חידושי לשון ושינויי קביעה" באה רשימה של עשרות שמות פעולה חדשים בעברית הגזורים משמות – חלקם הגדול

לועזיים; ואלה הם: אצטול (מן אצטיל), אצול, אלקול, אמנול, ארמוט, ארול, פחמות, דטור, אנול, פרמול, הלגון, יידוד, אומור, לקטום, לקטון, כספות, מטול, מתול, מתלון, נטרון, רצום, גפרות, טלמור, ונול. בהערה נאמר שכל החידושים האלה הם על דרך קביעות קודמות של האקדמיה, כגון אנלז, אסטור, פלמור וקטלוג. אני זוכר שנבהלתי מן המבול הזה של שמות פעולה חדשים (ופעלים הקשורים בהם). ובכן בדקתי במאגר המונחים – הכול אושר. כל אלה פעלים בעברית!

הספרים והמאמרים הרבים שפרסם היו בתחומי הטכנולוגיה, בעיקר בתורת הזרמים. אינני בקיא בתחום זה, וחוששני שגם רבים מן היושבים פה אינם מתמצאים בו. משום כך אזכיר כמה פרסומים מיוחדים של פרופ' אירמאי הקשורים לתחומי עיסוקו.

בשנת תשל"ז סקר בלשונונו לעם את פעולת המינוח של האקדמיה במספרים (מחזור כח, ג, עמ' 84–88). מאמר זה התפרסם שנים רבות לפני שהגעתי לאקדמיה והכרתי את אירמאי, וכמובן המאמר מיושן כי כל המספרים הוכפלו כפל כפליים בשנים לאחר כך, שנים של פעילות מינוח ענפה שלו ושל לשכת חיפה.

באזוניי הוא התגאה בעיקר במחקר מיוחד שלו הקשור דווקא לתנ"ך. הוא ניתח באופן סטטיסטי את מספר המילים היחידאיות בתנ"ך ואת המילים המופיעות רק שתיים ושלוש פעמים, והשווה אותן למספרן הכולל של המילים במקרא. טענתו הייתה כי יש יחס קבוע בין מספר המילים המתועד בשפה כלשהי ובין מספר המילים היחידאיות המצוי בקורפוס, והממצא המקראי מתאים לחוק הסטטיסטי הזה. חיפשתי ולא מצאתי אם נתפרסם המאמר הזה, ואפשר שהוא עדיין מצוי בגנזיו.

במאמר קטנטן וחביב שהתפרסם בלשונונו לעם בשנת תשנ"ה (מחזור מו, עמ' 121–123) ראה את עצמו אירמאי כמסרן. הוא מצא פתק שכתב בשנת 1927, בהיותו תלמיד בן 14 בגימנסיה העברית הרצלייה. הפתק מכיל כמאה ביטויי סלנג. ואומר פרופ' אירמאי: "מרבית הביטויים מופיעים במילוניהם של דן בן-אמוץ ונתיבה בן-יהודה, אך הרשימה שבפתק קודמת להם ככחמישים שנה ויש בה ביטויים נוספים או ביטויים שהיו [...] בעלי משמע שונה מזה שנמסר להם במילונים".

הוא מביא ביטויים מוכרים ומתועדים, כגון מצוברח, מזופת, לבלבל את המוח, לצד שימושים שאבד זכרם, כגון לסתום את הכנרת במשמעות 'לשתוק', או גוזזניק – כינוי לתל-אביבי בפי תלמידי "מקווה ישראל".

בפעולתו רבת השנים באקדמיה עיצב שרגא אירמאי את דמותו של המינוח העברי, ותרם בתחום זה תרומה חשובה וייחודית. יהי זכרו ברוך.

מ' בר-אשר: אחרון הדוברים הוא האד' פינחס בן-שאול, עמוד התווך של הוועדה למונחי התחבורה. למיטב ידיעתי, הוא היה תלמידו של אירמאי לפני כמעט חמישים שנה.

פ' בן-שאול: כבוד הנשיא, משפחת אירמאי, מכובדיי, אני מבקש להאיר את דמותו של אירמאי מזווית שונה, כמורה וכמחנך. כפי שאמר הנשיא, במחצית השנייה של שנות החמישים הייתה לי הזכות ללמוד בטכניון. פרופ' אירמאי שימש אז פרופסור-משנה ולימד אותנו, לפי זיכרוני, שלושה מקצועות: הידרוסטטיקה, הידרודינמיקה והידרומכניקה.

פרופ' אירמאי היה מהמורים היחידים מעשרות המורים שהיו לנו בטכניון שזיכרון דמותו נחקק בנו כמחנך. הוא לא ראה בתפקידו חובה ללמד אותנו את הנוסחה ואת הצדדים הטכניים; הוא רצה להקנות לנו מושגי יסוד, להטביע בנו חינוך. אספר לכם סיפור מייצג אחד: באחד השיעורים הוא קרא לחמישה סטודנטים וביקש מהם ליצור מעגל בקוטר של כשלושה מטרים. משנוצר המעגל אמר: "מה תפקידו של המהנדס? אין זו חכמה להעמיד גג על בניין או לבנות גשר; החכמה היא לבצע את הפעולות האלה בהשקעה מזערית. זכרו את המצרים – כבר לפני 5,000 שנה הם ידעו להקים מקדשים ואולמות ענקיים, אבל קוטרו של כל עמוד תמיכה היה שלושה מטרים. כיום אפשר להעמיד את אותו המבנה על עמוד של עשרים סנטימטרים. לשם כך נועד המהנדס." כך היה נוהג להנחיל לנו את חומר הלימודים, וכך סייע לנו להבין היטב את תפקידנו. כזה היה האיש. כל שרציתי הוא להעלות לפניכם פן אחר, מלבד הפן הלשוני, של אישיותו רבת הפנים. יהי זכרו ברוך.

מ' בר-אשר: אנשים רבים ספדו לאד' אירמאי בלוויה והביעו את הערצתם הרבה כלפיו, ועתה כיבדה גם האקדמיה את זכרו במעמד זה. חייו צרורים לעד בצרור תולדותיה של האקדמיה ללשון העברית ובתולדות הנחלת העברית.

ב. הודעה על הרכבי ועדות הקבע

מ' בר-אשר: על פי סעיף 22 לתקנון האקדמיה, אחת לארבע שנים מוטל על הנשיא להציע למנהלה את הרכבי ועדות הקבע. מאחר שהמנהלה אישרה את ההרכבים בדואר אלקטרוני (ד'–ו' במרחשוון תשס"ט, 2–4 בנובמבר 2008), נמסרת בזה הודעה למליאה המפרטת את חברי הוועדות.

הרכב ועדת המינוח המרכזית: שלמה נאה (יו"ר), ארי אבנר, שולמית אליצור (מכותבת), סיריל אסלנוב, יוסף יהלום, יוסף עופר, שמואל פסברג, שמא פרידמן, מנחם קיסטר.

הרכב ועדת הדקדוק: יהושע בלאו (יו"ר), ארי אבנר, גבריאל בירנבאום, משה בר-אשר, יוחנן ברויאר, חיים כהן, מרדכי מישור, יוסף עופר, משה פלורנטין.

הרכב ועדת הפרסומים: אהרן ממן (יו"ר), יעקב בן-טולילה, שמא פרידמן. **מזכירת הוועדה:** ליוזה מוהר.

הרכב מועצת המילון ההיסטורי: משה בר-אשר, אברהם טל, יוסף יהלום, חיים כהן, שלמה נאה.

הרכב מערכת המילון ההיסטורי [ללא שינוי]: משה בר-אשר (יו"ר), אברהם טל (עורך המילון), יוחנן ברויאר, דוד טלשיר, חיים כהן, אהרן ממן, שלמה נאה, משה פלורנטין. **הרכב הוועדה למילים בשימוש כללי:** חברי האקדמיה: יוחנן ברויאר (יו"ר), ארי אבנר, גיל הראבן, אפרים חזן, קציעה כ"ץ, מנחם קיסטר; עובדות האקדמיה: רות אלמגור-רמון, ברכה דלמצקי-פישלר, מלכה זמלי; חברים נוספים: חוה פנחס-כהן, רוביק רוזנטל.

ג. הודעה על תקציב האקדמיה ועל ספר העומד להתפרסם

מ' בר-אשר: השבוע התבררנו באישור תקציב האקדמיה בממשלה לשנת 2008. הודות לראש הממשלה, למזכיר הממשלה ולסגן הממונה על התקציבים, מר אייל אפשטיין, הוכפל התקציב פי שניים. זכור שר התרבות ואנשי משרדו הציבו בפנינו מחסומים רבים, וכעת נעשה מאמץ להתנתק ממשרד התרבות וממשרד החינוך ולחסות תחת כנפי המועצה להשכלה גבוהה.

בקיץ האחרון אישרה ועדת הפרסומים את פרסום ספרם של אהרן ממן ותלמידו-חברו אפרים בן-פורת, כתאב אלְנַתָּה – פירושו הדקדוקי של ר' יהודה חיוג' לספרי נביאים בעיבוד עלי בן סלימן. על פי התקנון נמסרת על כך הודעה במליאה. עלי הספר מוצגים לפניכם בזה כמקובל.

מינוח

ד. מונחים אחדים בספרות

הודעת ועדת המינוח המרכזית

רשימת מונחי הספרות אושרה בישיבת המליאה רצח (לעיל, עמ' 93). מונחים אחדים הוחזרו לדיון בוועדה למונחי ספרות ובוועדת המינוח המרכזית. להלן ההחלטות שהתקבלו:

1. עדכונים ותיקונים במונחי שירת ימי הביניים

שְׁבוּץ מְתָאָם [רווח: שיבוץ מתואם]

מְטַפְּרָה נִשְׁלָלֶת [רווח: מְטַפְּרָה שְׁלִילִית] – partly negated metaphor
הַנְּחֻמוֹת (בערבית: אֶ-רְגֻוע, אֶלְרְגֻוע; אֶלְ-אַסְתְּדֵרֵאד, אֶלְ-אַסְתְּדֵרֵאד) – re-rendering
סְמִיכוֹת הַנְּרָדְפִים [ביטוי עודף הבנוי בצורת סמיכות]
עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם [מנוקד בסגול תחת השי"ן]

2. תְּצַלִּיל (אונומטופאה): הוחלט לאשר את המונח אף כי הוא נקבע במונחי המוסיקה בשביל אקורד.

3. הַרְמִזוֹ/רְמִיזָה (אלוזיה – allusion): הוחלט להביא את המונח להכרעת המליאה. המונח מופיע בשתי רשימות של מונחי הספרות: (א) במונחי הסיפורת הַרְמִזוֹ; (ב) במונחי הפיוט ושירת ימי הביניים רְמִיזָה (בערבית: אֶ-תְּלַמִּיחַ, אֶלְלַמִּיחַ) – רמז לתוכנו של מקור קדום, לרוב מקראי, בלי זיקה אל לשונו במקור.

בישיבת ועדת המינוח המרכזית טענה שולמית אליצור שיש הבדל בין רְמִיזָה כפי שהמונח משמש בחקר השירה והפיוט בימי הביניים, ובין אלוזיה או הַרְמִזוֹ. לדבריה רְמִיזָה מציינת רק רמז תוכני ואילו 'שיבוץ טעון' מציין אלוזיה לשונית. מכיוון שבתחום זה יש הבחנה בין הניואנסים הללו – אי אפשר לקבוע מונח זהה. ואולם חברים אחרים לא קיבלו את ההבחנה, וסברו שבסך הכול מדובר באלוזיה.

נגד המונח רְמִיזָה נטען שהוא כללי מדי. רוב המשתתפים נטו שלא לקבל את קיומו של מונח שונה לתחום השירה והפיוט בימי הביניים.

ר' גדיש: כמה ממונחי הספרות שבו ונידונו בוועדת המינוח המרכזית, והם מוגשים לאישור המליאה, להוציא מונח אחד שבו מתבקשת הכרעת המליאה – אלוזיה. לפי שעה אין התאמה בין מונחי הסיפורת למונחי הפיוט ושירת ימי הביניים, והוועדה לא הצליחה להכריע אם עדיפה ההאחדה או אם כדאי לתת ביטוי למשמעות השונה במקצת שיש למונח בתחום הפיוט.

ש' אליצור: את המונח רמיזה טבע דוד ילין בספרו החלוצי על שירת ספרד בלי קשר לאלוזיה, אלא כתרגום למונח הערבי. ספרו שימש לנו יסוד לרשימת מונחי הפיוט, וכמעט שלא חידשנו בה דבר ביחס לכתוב בספר. הבעיה נוצרה בשעה שנתבקשנו לתרגם את המונחים לאנגלית. התרגום המקורב ביותר לתופעה המתוארת היא allusion, אבל אז נוצרה התנגשות מלאכותית עם המונח אלוזיה, שהוא הרבה יותר כללי מרמיזה. העדפנו לדבוק במונח שקבע ילין ולא לשנותו אף על פי שהתוצאה היא שהמילה allusion מתרגמת שני מונחים שונים.

מ' בר-אשר: האם ההצעה שלך מייתרת את הרמז?

ש' אליצור: לא. רמיזה היא רמז לתוכנו של מקור קדום בלי זיקה ללשונו. הרמז לעומתה הוא מונח כללי יותר ומוגדר פחות – גם רמז לשוני ואלוזיה ייחשבו הרמז.

מ' בר-אשר: אם שני המונחים אינם מתחרים זה בזה, אינני רואה מדוע לא ישמשו שניהם.

אפשרו מונחי הספרות שהובאו למליאה, ובהם הרמז במונחי הסיפורת ורְמִיזָה במונחי הפיוט ושירת ימי הביניים.

ה. מונחים שונים (שְׁקוּם תְּשִׁיּוֹת; זְתָר; תּוֹכְנָה)

הודעת ועדת המינוח המרכזית

1. שְׁקוּם תְּשִׁיּוֹת – reconstruction [תיקון מונח ממונחי החירום]
2. זְהוּי בְּתָדָר רָדִיּוֹ, זְתָר – radio frequency identification, RFID [מונח ממונחי האלקטרוניקה]
3. תּוֹכְנָה – insight [מונחי פסיכולוגיה]: להכרעת המליאה

רקע

1. שְׁקוּם תְּשִׁיּוֹת – reconstruction

במילון למונחי החירום (תשס"ז) נקבע: שְׁקוּם כּוֹלֵל, שְׁקוּם - reconstruction (לצד מונח זה נקבע גם שְׁקוּם אֶקְלוּסִין רְאֻשׁוֹנִי - rehabilitation). יו"ר הוועדה למונחי החירום, ד"ר אפרים לאור, ביקש לשנות את המונח העברי ולקבוע: שְׁקוּם הַתְּשֻׁתִית הַפִּיזִית. ועדת המינוח הסכימה לשינוי, אך בשינוי קל: שְׁקוּם תְּשֻׁתִיּוֹת. הצעתה התקבלה על דעת הפונה.

2. זהו **בְּתֵדֵר רְדִיּוֹ, זְתָר** - radio frequency identification, RFID מדובר בטכנולוגיה של תיוג אלקטרוני באמצעות תדרי רדיו. התגית האלקטרונית מוצמדת לעצם שמעוניינים לזהות, המידע משודר בתדרי רדיו ומפוענח במכשיר אלחוטי. הטכנולוגיה עשויה לשמש לזיהוי עובדים, לזיהוי מכוניות (כביש 6), למעקב אחר מלאי ועוד ועוד. המונח נדון בישיבת ועדת המינוח המרכזית באייר תשס"ז במסגרת דיון במונחי אלקטרוניקה - ולא התקבלה החלטה.

זְתָר - על פי המונח באנגלית ועל פי התפקיד העיקרי של הטכנולוגיה. ראשי התיבות יוכלו לשמש בצירופים שונים כגון גלאי זת"ר, תגית זת"ר, שידר אות זת"ר. הצעות מן השורשים את"ר ותו"ר (לשון 'מעקב') נדחו משום שהתברר שהאיתור והמעקב אינם עיקר.

3. תּוֹבְנָה - insight מליאת האקדמיה מתבקשת לאשר את המילה תּוֹבְנָה, שהשתרשה בציבור, והיא תיקבע במקום המונח בּוֹנְנֹת - insight (מילון הפסיכולוגיה, תשנ"ד). בוועדת הדקדוק הוסכם בשנת תש"ס שאין לפסול את הצורה תּוֹבְנָה. גזירת שמות שלא על פי השורש הרגיל אושרו בעבר באקדמיה, כגון **יְבוּא, יְשׁוּם, מְסוּי, גְּבוּי, תְּעוּזָה**.

ר' גדיש: בשעתה דחתה האקדמיה את תּוֹבְנָה מפני בּוֹנְנֹת מטעמים דקדוקיים. בפועל משמשת תּוֹבְנָה, והחלטת ועדת הדקדוק המכשירה את הצורה, מבטלת את הסיבה להתנגדות לה. לא נותר אלא לקבוע שמה שמשמש בציבור יהיה גם חלק מקביעות האקדמיה.

ד' טלשיר: המילה המקראית תּוֹאנָה איננה משורשי פ"י, וגם על פיה אפשר להכשיר את השימוש בתּוֹבְנָה.

מ' בראש: כשהאקדמיה הכשירה את גיבוי, היא לא עקרה את תימוכין. אני מציע שאם נאשר את תּוֹבְנָה, לא נבטל את בּוֹנְנֹת.

ח' כהן: המילה insight הורתה ולידתה בפסיכולוגיה, והיא הפכה להיות מילה כללית. לעומתה בּוֹנְנֹת היא מונח שנותר במונחי הפסיכולוגיה ואינו רווח בציבור. המונח תּוֹבְנָה איננו בא להחליף את בּוֹנְנֹת.

א' טל: בציבור משמשת תּוֹבְנָה במקום תפיסה או הבנה. אנו מתבקשים לאשר שיבוש ולהגדיל את רשימת ההתפשרויות שלנו עם הטלויזיה והרדיו.

א' אבנר: במילה בוננות נתקלתי אך ורק בפרסומים של ועד הלשון או של האקדמיה. הגיע הזמן שהאקדמיה תכיר במציאות ותכשיר את תוכנה.

ה צ ב ע ה

בעד תּוֹכְנָה – רוב גדול

נגד תּוֹכְנָה – 1

מ' בר-אשר: השאלה שנותרה היא אם לכטל את בוננות או להניחה לצד תוכנה.

מ' זמלי: אם תיקבע תוכנה לחלופה היחידה, תהיה בוננות חופשית לשימוש אחר – למשל כתרגום למדיטציה.

ה צ ב ע ה

בעד תּוֹכְנָה בלבד – 13

בעד שתי החלופות תּוֹכְנָה, בּוֹנְנוֹת – 10

הוחלט: תּוֹכְנָה (insight).

הערת העורך: בישיבת המליאה שכח ביום כ"ז במרחשוון תשע"ג (12 בנובמבר 2012) נקבעה בוננות למדיטציה. הפועל שנקבע הוא בּוֹנֵן, והארם העוסק במדיטציה – בּוֹנֵן.

אושרו גם המונחים שְׁקוּם תְּשֻׁתוֹת (reconstruction), זְהוּי בְּתָרָר רְדִיו, זְתָר (RFID, radio frequency identification).

ו. מונחי תחבורה יבשתית (השלמות)

הודעת ועדת המינוח המרכזית

בישיבת המליאה שד (לעיל, עמ' 133) אושרו כ-400 מונחי תחבורה יבשתית לקראת הפקת מילון מודפס המבוסס על מילונים שאושרו בעבר. ברשימה נכללו מונחים שעודכנו ותוקנו ומונחים חדשים, ומהם נותרו שלושה המובאים עתה להכרעת המליאה.

1. דְּרָגְנוֹעַ, מְדָרְגוֹת נְעוֹת

2. תְּכָלוּל – integration

3. נְיֻט/נְיֻטָן – GPS navigator

רקע

1. דְּרָגְנוֹעַ, מְדָרְגוֹת נְעוֹת

במילון הנדסת דרכים (תש"ן) נקבע: מְדָרְגוֹת נְעוֹת [נהוג גם: דְּרָגְנוֹעַ] – moving staircase, moving stairway, escalator. מליאת האקדמיה מתבקשת להכריע

בשאלה אם לאשר את המונח דְרַגְנוֹעַ, ואם כן – אם להביא לצדו את הצירוף מְדַרְגוֹת נְעוֹת.

2. תְּכָלוּל – integration

ועדת המינוח המרכזית החליטה לאשר את המונח תְּכָלוּל, הנפוץ מאוד בשימוש. מכיוון שמדובר בשינוי של החלטות קודמות, שלפיהן המונח הוא כְּלוּל, דרוש אישור של המליאה.

ועדת המינוח המרכזית ממליצה שלא להחיל אוטומטית את המונח תְּכָלוּל בתחומים אחרים, ובכל תחום יתקיים דיון לגופו של עניין.

3. נְיָט/נְיָטָן – GPS navigator

מדובר בהתקן מערכת איכון (GPS) המשמש לניווט. המליאה מתבקשת לאשר את אחת משתי ההצעות שלהלן.

א. הצעת ועדת האלקטרוניקה: נְיָטָן.

ב. הצעת ועדת התחבורה וועדת המינוח המרכזית: נְיָט.

ר' גדיש: מונחות לפניכם שאלות אחרונות במונחי תחבורה יבשתית לפני הוצאת המילון השלם לאור. השאלה הראשונה היא אם לקיים חלופה אחת או שתיים ל-*moving staircase*. לפי שעה ההחלטה היא **מדרגות נעות**, והחלופה **דרגנוע מצוינת** לצדה בסוגריים מרובעים בתור חלופה רווחת בציבור. ועדת המינוח המרכזית מעבירה למליאה את ההכרעה בדבר היחס הראוי בין **מדרגות נעות** ל**דרגנוע**.

פ' בן-שואל (חבר ועדת התחבורה): יתרונו של **דרגנוע** שהוא בן מילה אחת. אני מציע להפוך את היוצרות: המונח העיקרי יהיה **דרגנוע**, ובסוגריים מרובעים תינתן החלופה **מדרגות נעות**.

י' עופר: בדקתי ב"גוגל" ומצאתי שהמילה **דרגנוע** אכן משמשת בציבור, ואף יותר מצורת היחיד משמשת צורת הרבים **דרגנועים**. אבל המונח הוותיק יותר **מדרגות נעות** רווח הרבה יותר. במילון הנדסת דרכים הועדפה החלופה **מדרגות נעות**, ואני מציע שכך יהיה גם במונחי התחבורה. לצירוף **מדרגות נעות** יש יתרון מבחינה לשונית כי צירופי כלאיים מעין **דרגנוע** אינם רצויים בקביעות האקדמיה.

ר' גדיש: צריך לזכור שאנו עוסקים במילון למונחים מקצועיים ולא במילים בשימוש כללי. בוחן התפוצה בציבור הוא שיקול שולי במקרה הזה.

ש' אליצור: מדברי האד' עופר עולה הצורך ב**דרגנוע** – צורה המאפשרת לבטא בקלות כמה גרמי מדרגות נעות. זו גם הסיבה שצורת הרבים **דרגנועים** נקריית יותר מצורת היחיד.

א' יבין: אני מסכים עם הגב' אליצור. אי אפשר לרבות את המונח **מדרגות נעות**, ולכן אני מציע לקבוע **דרגנוע**, ו**מדרגות נעות** יהיה ההסבר שלצדו.

א' חזן: אין צורך להצביע על מדרגות נעות – זה חלק מהעברית. בדרגנוע יש צורך בגלל צורת הריבוי. אפשר אפוא לאשר את שתי החלופות.

הצבעה

בעד דְּרַגְנוֹעַ – 13

נגד – 1

הוחלט: דְּרַגְנוֹעַ [מְדַרְגֵּת נְעוּת] (escalator, moving staircase, moving stairway).

ר' גדיש: המילה תכלול רווחת מאוד מחוץ לכותלי האקדמיה, ובעיקר בתחום הצבא. במילוני האקדמיה נקבע לאינטגרציה המונח כילול. יתרונו של כילול שהוא איננו גזור משורש משני, אבל על פי המדיניות שלא לאטום אוזנינו למתרחש מחוץ לאקדמיה החליטה ועדת המינוח המרכזית לאשר את תכלול במונחי התחבורה.

מ' בר-אשר: העובדה שהמונח משמש בקרב אנשי המקצוע היא שיקול חשוב שצריך להביא בחשבון. כמובן השאלה היא בכמה אנשי מקצוע מדובר.

ש' זנרבנק: לאינטגרציה יש גם המשמעות של שילוב, ובתכלול היא חסרה.

ע' אורנן: בעבר אספתי את כל המילים במשקל תפעול, וכולן בלי יוצא מן הכלל נבעו מצורות יסוד בעלות תי"ו, דוגמת תפקוד שנוצרה מתפקיד. מאוחר יותר יצרו הדוברים פעלים ראשוניים בבניין תפעל, וזה כבר שונה מגזירה על ידי סחיטת השורש מהשם. עם כל זה אינני רואה טעם לפסול את תכלול ואת הפועל תכלל. אלו הן בלי ספק מילים עבריות מובהקות הבנויות משורש וממשקל עבריים, ואין להפחית בערכן.

א' אבנר: אם נקודת המוצא היא המילה הלועזית אינטגרציה, אין סיבה מיוחדת להגביל את המונח שייקבע לתחום אחד רק מפני שהוא לא נידון בפורומים רחבים יותר. אינני רואה מדוע להגביל את תכלול למילון התחבורה לבדו.

הצבעה

בעד תְּכַלּוּל – רוב גדול

נגד – 1

הוחלט: תְּכַלּוּל (integration).

ר' גדיש: המונח המקצועי GPS פירושו מערכת איכון עולמית. היישום המוכר ביותר של המערכת הוא מכשיר ניווט המובנה בטלפון הסלולרי או מותקן במכונית, והוא זה הנדון כאן.

לדעתי השאלה נְּטָא או נְּטָטן היא מסוג השאלות שאפשר להעביר להכרעת הציבור הרחב, שהרי שתי הצורות עבריות ולכל אחת מהן מעלות משלה. נווטן היא מילה חדשה,

והסיומת יכולה לציין את המכשיר או את מבצע הפעולה. המילה נווט קיימת, ואפשר לךמותה לטייס אוטומטי, כלומר המכשיר מבצע את תפקיד האדם המנווט. ההכרעה כאן היא במידה רבה עניין של טעם.

מ' בר-אשר: החידוש נווטן מכשיר את הקרקע ליצירת הפועל המיותר נוטן במקום נוט. כך קרה גם לפרשן; הוא כבר אינו מפרש אלא מפרשן.

ח' כהן: בציבור מקובל GPS, ואינני חושב שנווט ידחה אותו. משווקי ה-GPS מעוניינים לשווק משהו מיוחד, ובנווט אין ייחוד כי הוא תפוס לאדם. כדי להיות מעשיים עלינו לקבל מונח חדש.

ש' פסברג: נכון. למכשיר חדש צריך מונח חדש. אני מציע את משקל המכשירים – מנוט.

מ' זמלי: החיסרון במילה נווט שהיא זקוקה לשם לוואי לצדה – נווט אלקטרוני, נווט אוטומטי, נווט GPS או נווט לווייני. מוטב לתת לזה שם לעצמו. אחד החברים בוועדת האלקטרוניקה עובד במפעל ביטחוני גדול וידוע. באמצעות ביטאון המפעל הוא ערך סקר וביקש לדעת מה עדיף בעיני הקוראים – נווט או נווטן. הוא קיבל מאות תגובות, וההעדפה הברורה הייתה לטובת נווטן. לדעתי אין חשש שיגזרו ממנו את הפועל נוטן כי הפועל ניווט משמש באופן רגיל.

ד' טלשיר: השומע נווטן אינו יודע אם הוא נכתב בבי"ת או בווי"ו; בלי ניקוד מנווט נראה כמו מנוט; אני מציע נווטן.

מ' בר-אשר: ארבע ההצעות שעלו הן נווט, נווטן, מנווט וניווטן. אני מציע שבשלב הראשון נעמיד להצבעה את השאלה אם להתמקד בהצעות הוועדה, נווט ונווטן, או בהצעות החדשות, מנווט וניווטן.

ה צ ב ע ה

בעד הצעות הוועדה – 16

בעד ההצעות החדשות – 7

מ' בר-אשר: אם כן תכריע המליאה בין נווט לנווטן.

ה צ ב ע ה

בעד נוט – 8

בעד נוטן – 13

הוחלט: נוטן (GPS navigator).

ר' גדיש: לאחר הישיבה הקודמת התקבלו הערות על רשימת מונחי התחבורה שאושרה בה, ומהן התגבשה רשימה של כשישים מונחים הדורשים אישור מחודש של המליאה. הרשימה הזאת נשלחה לעיונכם ולא נתקבלו עליה השגות. שימו לב למונח **מַעְקָף** (detour), המיוחד לדרך שהיא תחליף למסלול הקצר שהתנועה מופרעת בו, לעומת **כְּבִישׁ עוֹקֵף** (bypass). ושימו לב גם להחלטת ועדת הדקדוק שדין **חֲצִיָּה** ו**חֲצִיָּה** כדין **חֲנִיָּה** ו**חֲנִיָּה**, כלומר ששתי הצורות תשמשנה הן לציון הפעולה הן לציון המקום.

אושרה רשימת מונחי התחבורה המתוקנים שהובאה למליאה.

ז. מונחי זואולוגיה

הודעת ועדת המינוח המרכזית

1. עופות דורסים

שם עברי	שם מדעי	אנגלית
עֵיט נְשָׂרִי [רווח: עיט זהוב]	Aquila chrysaëtos	golden eagle
עֵיט צְפַרְדָּעִים	Aquila clanga	spotted eagle
עֵיט שְׂמֶשׁ	Aquila heliaca	imperial eagle
עֵיט חֶרֶף	Aquila pomarina	lesser spotted eagle
עֵיט עֲרָבוֹת	Aquila rapax	tawny eagle
עֵיט שְׁחָר	Aquila verreauxii	Verreaux's eagle
עֵיטִים לְבָן-זָנָב	Haliaëtus albicilla	white-tailed eagle
עֵיט נְצִי	Hieraëtus fasciatus	Bonelli's eagle
עֵיט גַּמְדִי	Hieraëtus pennatus	booted eagle
עֵקָב עֵיטִי	Buteo rufinus (השם המדעי Buteo ferox נמחק)	long-legged buzzard
נְשֵׂר קַרְחַ	Gyps fulvus	griffon vulture

רקע

בשבת תשכ"ד הוגשה לאישור המליאה רשימת שמות העופות הדורסים בארץ ישראל. בשל חילוקי הדעות בין הזואולוגים לאנשי הלשון לא הובאו השמות עיט ונשר (וצירופיהם) לאישור המליאה, והוחלט לייחד להם דיון נפרד (ישיבה ס, זיכרונות האקדמיה י-יא, עמ' 193).

בתמוז תשכ"ד הביאה הוועדה לזואולוגיה למליאת האקדמיה את הצעת הזואולוגים: נְשֵׂר - vulture; עֵיט - eagle. להצעה זו התנגדו נמרצות אנשי האקדמיה בשל המסורת עתיקת הימים הקושרת את נְשֵׂר אל eagle, ולפיכך עֵיט צריך להיות vulture. בעקבות הוויכוח הסוער הוחזר הנושא לוועדה לבחינה מחודשת (ישיבה סג, שם, עמ' 222-230).

הסוגיה נדונה שנית במליאת האקדמיה בשנת תשל"ב (ישיבה קט, זיכרונות האקדמיה יט-כ, עמ' 89-96), ושני הצדדים נימקו את דעותיהם. הזואולוגים הוכיחו שהשמות נֶשֶׁר וְעֵיט השתמשו במדע ובהוראה כחלופות עבריות של המילים הלועזיות vulture ו־eagle (בהתאמה), ואילו אנשי הלשון התנגדו להוציא את המילה נֶשֶׁר ממשמעה המוכר בתרגומים הקלסיים, במילונים המדעיים, בספרות ימי הביניים ובמסורת העם. לאחר הידיעות ממושכת נתקבלה החלטה מפשרת: Aquila, eagle, Adler = נֶשֶׁר; Geier, Vulture, Gyps = נֶשֶׁר קָרַח.

החלטת המליאה משנת תשל"ב עוררה סערה בקרב הזואולוגים; הם דרשו לבטלה ואף איימו בפנייה לבג"ץ. שני המונחים הובאו לדיון נוסף בשנת תשל"ד (ישיבה קטז, זיכרונות האקדמיה כא-כד, עמ' 30-34), ולאחר דיון סוער ובלחץ יושב ראש הישיבה פרופ' בן-חיים נתקבלה הפשרה לקבוע את השמות העבריים האלה:

Aquila, eagle	נֶשֶׁר (סוג)	vulture, gyps, geier	עֵיט (סוג)
Aquila chrysaëtos	נֶשֶׁר קָרַח (מין)	gyps fulvus	עֵיט נֶשֶׁרִי (מין)

מסיבות טכניות לא יושמה ההחלטה, ובמאגר המונחים נותרו השמות הלועזיים ללא מקבילות עבריות. על כך העיר פרופ' יהודה ורנר בפנייתו אל המזכירות המדעית לפני כשנה. המזכירות המדעית הגישה לוועדת הזואולוגיה את רשימת השמות העבריים כפי שעולה מהחלטת הפשרה. ועדת הזואולוגיה דנה ברשימה בשתי ישיבות בשנת תשס"ח. עיקר הדיון נסב על golden eagle – עיט נשרי או עיט זהוב. חברי הוועדה קיבלו לבסוף את המונח שהוסכם עליו בהסכם הפשרה: עיט נשרי. נוסף על כך נערכו כמה תיקונים בשמות המדעיים. בוועדת המינוח הוצע להוסיף הערה על נשר במשמעות eagle.

2. דְּרָבֵן/דְּרָבֵן/דְּרָבֵן – להכרעת המליאה

רקע

במונחי האקדמיה נקבע בעבר דְּרָבֵן (בעלי חיים של ארץ ישראל, תשכ"ג; בעלי חיים מן הנכר, תשל"ב). בישיבת המליאה רכה (תשנ"ו) נקבעה הצורה דְּרָבֵן לשם הכלי (בהערה: במקרא – דְּרָבֵן). ההכרעה בעניין שם בעל החיים ניתנה לוועדה לזואולוגיה. הוועדה לזואולוגיה דנה בסוגיה ולא הגיעה להכרעה. אנשי המקצוע בוועדה סברו שמדובר בעניין לשוני המסור לאנשי הלשון. עם זאת הם ביקשו שבמונח שיתקבל תישמר הגיית הבי"ת בדגש. ועדת המינוח החליטה להביא את המונח להכרעת המליאה בהמלצה על הצורה דְּרָבֵן (dorban).

נימוקים בעד דְּרָבֵן:

– את השם הזה קבע ישראל אהרוני בשנת תרפ"ג בעקבות שמו הערבי של בעל החיים – ضربان.

- לשם דְרָבֵן אין קשר גזרונני לכלי דְרָבֵן ולשורש העברי דר"ב; השם הערבי נהגה בעיצור הנחצי צן.
- השם שאול מן הערבית כשמיעתו, ולא ראוי לשנותו. (בעקבות הערה זו הוצע לתעתק את השם צְרָבֵן, אך הובעה לכך התנגדות.)
- בלשון הציבור השתרשו טעויות מטעויות שונות, ואין תפקיד הוועדה לשנות את השם "הנכון" בעקבות טעות שנתקבלה.

נימוקים בעד דְרָבֵן:

- דְרָבֵן היא הצורה הרווחת בציבור.
- הצורה דְרָבֵן בבי"ת דגושה אינה עולה בקנה אחד עם ההחלטה על משקל קְטֶלֶן (ל' הפועל רפה, כגון צְרָבֵן). (כנגד טענה זו הוצע בין היתר לנקד דְרָבֵן בבי"ת רפה, אך כאמור הובעה לכך התנגדות.)

ר' גדיש: ועדת המינוח המרכזית מעבירה למליאה את ההכרעה בשאלה אם בעל החיים ייקרא דְרָבֵן, כרווח בפי הציבור, או דְרָבֵן, שמו בספרות המקצועית ובמונחי האקדמיה. הסוגיה עלתה בעבר בוועדת הדקדוק, וזו החליטה לאשר את הצורה דְרָבֵן אף שהצורה במקרא היא דְרָבֵנוֹת, בקמץ גדול ובבי"ת רפה. השאלה נמסרה לוועדת הזואולוגיה, והיא החזירה אותה לוועדת המינוח המרכזית. בקשתם העיקרית של אנשי המקצוע היא שבכל החלטה שתתקבל תהיה הבי"ת דגושה. צריך להוסיף שהצורה דְרָבֵן היא במשקל פְעֶלֶן, ולשיטת האקדמיה במילים במשקל זה אין דגש קל באות השלישית של השורש.

ק' דובנוב (מזכירת ועדת הזואולוגיה): חברי הוועדה הזואולוגים העירו שבפיהם שגור דְרָבֵן. האד' טלשיר, גם הוא חבר הוועדה, טען שחשוב מאוד לשמור על הצורה דְרָבֵן, הנהוגה במונחי האקדמיה ובכל הספרות המקצועית המנוקדת.

י' ורנר (חבר ועדת הזואולוגיה): דומני שיש פרח ושמו דְרָבֵנִית.

ד' טלשיר: למילה דְרָבֵן חמישה או שישה משמעים שונים, וחבל להעמיס עליה משמעות נוספת.

א' חזן: בישיבה זו גופה אישרנו שני מונחים המהלכים בציבור למרות בעיית דקדוק כלשהי שעלתה מצורתם. מדוע נלך הפעם הזאת נגד הציבור – כדי שבוער שלוש שנים ניקרא שוב לאשר את הצורה הרווחת דְרָבֵן?

א' דותן: איני רואה סיבה לשנות את החלטת האקדמיה. אמנם חלק מן הציבור קורא לחיה דְרָבֵן, אבל יש עדיין האומרים דְרָבֵן. לא בכל דבר צריך ללכת בעקבות הקהל; האם נכשיר מחר את מְפִיר כי כך אומר הציבור?

מ' קיסטר: יש פה תופעה מעניינת של הזדהות שתי מילים בנות שורשים שונים בתודעת

הציבור. מה שצריך להכריע הוא התודעה החיה ולא האטימולוגיה. לכן ראוי לקבוע **דְרָבֵן**.

הצבעה

בעד דְרָבֵן – 8

בעד דְרָבֵן – 12

הוחלט: דְרָבֵן.

א' אבנר: אני מבקש לדבר על הנשר והעיט. ההחלטה המובאת לאישורנו מקורה בכניעה של האקדמיה לאיום הזואולוגים להגיש תביעה בבג"ץ. לא הבנו אז כמה הדבר אינו מציאותי ונכנענו לתביעותיהם. המונחים שלפנינו טובים לספרי הלימוד אבל לא לספרות ולא להיסטוריה מפני ששם המונחים נשר ועיט הפוכים בהוראותיהם.

ד' טלשיר: בעבר הושגה פשרה שמה שהיה מכונה עיט שמש ייקרא עיט נשרי, ומכאן האפשרות לכנות בשם נשר גם eagle, לא רק vulture.

מ' בר־אשר: אני מחויב לעמוד על משמרת התקנון, ועל פי הכללים הודעה שנמסרה למליאה ולא קמו עליה עוררין קודם הישיבה, לא תיפתח לדיון. לא נמסר לי על ערעור לפני הישיבה, ומן הדין לחתום את הנושא בזה. בכל זאת משום כבודו של האד' אבנר אני מעמיד את שאלת הנשר והעיט להצבעה. אינני רוצה לזלזל בפתרון שהשיגה הוועדה המקצועית ובהחלטת ועדת המינוח המרכזית, ואני ממליץ לאמץ במלואה את רשימת שמות העופות הדורסים שלפנינו.

הצבעה

בעד החלטת ועדת המינוח המרכזית – 13

נגדה – 3

הוחלט לקיים את החלטת ועדת המינוח המרכזית.

מ' בר־אשר: התקבלה הצעת הוועדה, ובזאת ננעלת הישיבה.